

Det kommunale selvstyre

Taler
AOF

Omstendigheter
Foredragsdisposisjon

1 Innledning

Den 14. januar 1837 blev formannskapslovene sanksjonert av kongen, og dermed var grunnlaget lagt for det kommunale selvstyret her i landet.

5

Når vi i år feirer dette 100-årsjubileet, skal vi ikke bare la oss rive med av feststemte lovtaler over dette selvstyret, men først og fremst holde oss for øie følgende kjensgjerninger:

- 10 De forhold som tvang det kommunale selvstyre frem. De hindringer det kommunale selvstyre har hatt å kjempe med gjennom disse 100 år. Det kommunale selvstyres betydning, politisk, sosialt, kulturelt og økonomisk. Oppgaver og vanskeligheter som det kommunale selvstyre idag er stilt overfor.

- 15 I. De forhold som tvang det kommunale selvstyre frem.

Grunnloven av 1814 gav folket rett til selv å styre Statens anliggender. Ved de folkevalgte representanter skulde utgiftene bevilges, samtidig som Stortinget skulde kontrollere Regjeringen og embedsmennene. Men selve
20 embedsmannsstyret blev fremdeles stående ved lag. Når det gjaldt de kommunale og lokale saker, hadde embedsmennene både den bevilgende og utøvende myndighet.

I byene.

25

For byenes vedkommende hadde nok borgerne efter hvert fått delvis innflytelse når det gjaldt å bestemme over byens egne saker. Dette skyldtes vel det at en del

30 av borgerne hadde en sterk økonomisk stilling, som embedsmannsstyret ikke vågde helt å overse.

Bøndene

35 Bøndene hadde ingen slik myndighet. De hadde tapt enhver rett til å gripe inn, for dem eksisterte ingen som helst form for selvstyre eller rådvelde over sine egne kommunale saker.

Bøndene begynner å reise sig mot disse forhold.

40 Ganske naturlig kommer dette forhold til å føles nedverdiggende for et fritt folk. Som en naturlig konsekvens av den bestemmelsesrett folket hadde tilkjempet sig når det gjaldt Statens styre og stell, blev kravet reist om fullt selvstyre også på det kommunale område, fra omkring 1830. I samsvar med grunnlovens ånd krevde folket, og i første rekke bøndene, det samme frie styre i kommune som i stat.

45 Dette krav var helt naturlig også sett under en annen synsvinkel. Bøndene viste til at de selv måtte bære alle utgiftene ved de lokale tiltak, og ingenting var da naturligere enn at de også selv fikk være med å avgjøre hvordan midlene skulde nyttes. Så mye mer som bøndene hadde et langt grundigere kjennskap til bygdenes liv og bygdefolkets tarv enn noen embedsmann kunde si sig å ha.

50

Det kommunale selvstyre, et ledd i bondereisingen.

Denne kamp for selvstyre på det kommunale område må sees i sammenheng med den politiske bondereisingen ellers. Hovedmotivet i denne reising var å ta 55 knekken på det mektige embedsbyråkratiet, som gjennom den lokale og kommunale forvaltning kunde utfolde sig temmelig fritt på tross av grunnlov og storting. Nettop i 1830-årene blev kampen fra bøndenes side ført særlig sterkt (jfr. Jon Neergaard og Ola-boka), og dette førte til at bøndene ved stortingsvalget i 1832 fordoblet sitt antall representanter på Stortinget.

60

Formannskapslovene.

Lovforslag om kommunalt selvstyre hadde da allerede flere ganger vært fremmet av Lovkomitéen (i denne satt riktignok bare embedsmenn) og Regjeringen, men 65 de var for hver gang enten blitt sabotert eller trukket tilbake. Nu blev lovforslaget på ny tatt op med kraft, og det resulterte da også i at Stortinget i

1833 vedtok en lov om opprettelse av formannskaper. Men man hadde gjort regning uten vert: Kongen nektet å sanksjonere loven.

70

Så går det igjen noen år. En ny kommisjon blir nedsatt, og langt om lenge kommer så denne med sin innstilling, i alt vesentlig det samme som loven av 1833. Saken kommer så op til behandling i Stortinget i 1836, og lovene blir vedtatt. Disse lovene blir sanksjonert av kongen den 14. januar 1837.

75

De som kjempet imot lovene

80

Det er verdt å merke sig at de som mest hårdnakket kjempet imot det kommunale selvstyre var den tids makthavere. Det var først og fremst de fleste av embedsmennene, som forstod at en slik reform ganske naturlig vilde frata dem en vesentlig del av deres makt. På deres side stod også storgodseierne, de økonomiske makthavere i bygdene. Og i siste instans hadde de den konservative regjeringsmakt og et reaksjonært kongedømme, som i lengste laget strittet imot enhver reform i demokratisk lei. - Vedtagelsen av formannskapslovene er et godt eksempel på hvordan samhold og utholdenhet fra deres side som vil fremskritt og demokrati til sist kan makte å tvinge reaksjonen til å gi efter, og flytte grensene for folkets virkeområde innover felter som tidligere var forbeholdt en snever krets av egenmektige og privilegerte makthavere.

90

Formannskapslovenes prinsipp.

95

På det kommunale område svarer formannskapslovene til grunnloven av 1814 på Statens område. Loven bygger på prinsippet om folkets selvstyre. Derfor legger også lovene både den besluttende, kontrollerende og bevilgende myndighet i kommunale saker til de folkevalgte representanter. Derfor kan man også si at først ved vedtagelsen av formannskapslovene er tanken fra 1814 om politisk demokrati formelt gjennomført.

II. De hindringer det kommunale selvstyre har møtt.

100

Men dessverre også bare formelt. Det skulde snart vise sig at selv om formannskapslovene var vedtatt og stadfestet, var dermed ikke spørsmålet om det kommunale selvstyre endelig bragt i havn.

105

Regjeringens approbasjonsmyndighet.

110 Dette fremgår da også klart av selve lovene, idet der blev inntatt i dem en bestemmelse om at dersom en tredjedel av kommunestyrerepresentantene motsatte sig de øvrige vedtak, skulde kommunenes budgetter approberes av Regjeringen for å få gyldighet. Dermed var gitt en garanti for at et konservativt mindretall i kommunestyret i forståelse med embedsbyråkratiet og Regjeringen kunde gjøre det kommunale selvstyre illusorisk, dersom dette selvstyres vedtak gikk makthavernes interesser for nær. At den konservative garanti som på denne 115 måte var gitt også blev flittig brukt, kan man være sikker på.

Stemmeretten.

120 En annen og enda vesentligere innskrenkning fantes dessuten i den begrensning av stemmeretten som helt fram til vårt århundre var gjeldende. Dette var jo også tilfelle på statsforvaltningens område. På grunn av disse begrensninger var derfor både stats- og kommunalforvaltningen gjennom hele forrige århundre et monopol for de besiddende klasser. Når vi derfor nytter uttrykket «demokrati» om styresettet her i landet i forrige århundre, må vi også være opmerksom på 125 den meget innskrenkede karakter dette demokrati hadde. Gjennom størstedelen av hele forrige århundre hadde bare 1/5 av den voksne mannlige befolkning som var uten stemmerett. Stemmeretten var som så meget annet et privilegium for de besiddende klasser.

130 Stemmerettsreformene

Den almindelige stemmerett blev først gjennomført i 1898. Ved denne tid er de ikke-besiddende klasser efter hvert begynt å våkne til mer bevisst sosial og politisk tenkning. Det norske Arbeiderparti, som var stiftet i 1887, hadde 135 gjennom alle år arbeidet målbevisst for den almindelige stemmerett. Og det er i første rekke partiets energiske arbeid på dette område som setter sine frukter ved de forskjellige stemmerettsreformer ved århundreskiftet.

140 Ved kommunevalgene i 1901 er det da også at det arbeidende folk i bygd og by kan begynne å sette sitt preg på behandlingen av de kommunale saker.

Begrensningen av den kommunale skatteutskrivning.

Den innflytelse på det kommunale liv som stemmerettsreformene gav utsyn til

for det arbeidende folk, åpnet samtidig de borgerlige partiers øine for at nu var det fare på ferde. Det var jo så mange krav som presset på, så mange opgaver som lå der uløst både på det sosiale og kulturelle område. Disse kunde bare løses ved hjelp av kommunenes skatteinntekter, og en skatteutskrivning basert med
150 dette for øie måtte selvsagt i første rekke komme til å ramme dem som satt inne med verdiene og hadde de største inntekter rundt om i kommunene.

Det er derfor ganske karakteristisk at samtidig som man ved stemmerettsreformene utvidet det demokratiske grunnlaget for styret i
155 kommunene, tar de borgerlige makthavere sin monn igjen ved å begrense den kommunale skatteutskrivning.

Skattelovene av 1911.

160 Umiddelbart efter stemmerettsutvidelsen i 1898 blev der nedsatt 2 komitéer, den ene til å revidere formannskapslovene, den andre skulde ta skattelovene op til revisjon. Selve revisjonen av det kommunale selvstyre kan man si fant sted ved skattelovene av 1911 som fastsetter maksimumsskattøren i kommunene til 10 prosent. At denne lovbestemte begrensning av skattøren delvis var fremtvunget
165 av frykten for den makt stemmerettsutvidelsene hadde tilført folkets brede lag, behøver vel ingen å være i tvil om.

Det norske Arbeiderpartis voksende innflytelse.

170 Men en enda større fare enn den stemmerettsreformene representerte opdaget de borgerlige makthavere i et annet forhold, som mer enn noe annet gav motiver til å sette grense for det kommunale selvstyre. Det var frykten for Det norske Arbeiderparti.

175 Vel hadde man lenge sett at dette partiet vokste i omfang og innflytelse, men noen umiddelbar fare for at det skulde erobre viktige maktposisjoner hadde man ikke tenk sig. Man ante det mer som et fremtidsperspektiv enn man så på det som en aktuell realitet. Imidlertid begynte dette å forandre sig efter hvert. Det lå i sakens natur at de menn som arbeidet i Det norske Arbeiderparti
180 forstod den betydning som lå i et bredt anlagt kommunalt selvstyre. En rekke av de krav som blev båret frem gjennom partiets agitasjon og dets programmer var vel skikket til å realiseres gjennom den kommunale forvaltning. Og målbevisst arbeidet partiet for å vinne makten i kommunene nettop for å gjennomføre

185 mange av disse krav. Gjennom hele forrige århundre blev det ikke egentlig ført
noen kommune-valgkamp om bestemte partiprogrammer. Men allerede i 1888 -
ett år efter at partiet var stiftet - stiller det op valgprogram for kommunevalget i
Oslo. Efter hvert som organisasjonen utbygges til flere og flere byer og bygder,
blir dette gjennomført på de fleste steder.

190

I 1907 erobrer Det norske Arbeiderparti flertallet i 3 landkommuner, Nedre
Eiker, Ålen i Sør-Trøndelag og Sørfjord i Troms, samt i én bykommune,
Narvik. Ved valgene i 1910 kommer så Lillestrøm, Meråker og Nordreisa.
Samtidig hadde partiet sterke mindretallsgrupper i en rekke kommuner. - Med
195 den utstrakte beskatningsrett kommunene hadde i henhold til skattelovene, var
det klart at det lå innenfor mulighetens grense å gjennomføre de tiltak i
kommunene som partiet hadde gått inn for. I de få arbeiderstyrte kommunene
vilde man kunne få se illustrerende eksempler på at det kommunale selvstyre
virkelig kunde nyttes til å høine folkets sosiale og kulturelle standard utover
200 hvad de borgerlige makthaverne fant forenelig med sine interesser. Og slike
eksempler vilde selvsagt smitte, medvirke til at arbeidsfolket i andre kommuner
stilte krav og ved hjelp av stemmeseddelen og det kommunale selvstyre gjorde
det hett om ørene på mang en kommunal bakstrever.

205 Det svar det borgerlige stortinget gir til denne utvikling er skattelovene av 1911,
og begrensning av maksimalskattøren til 10 pct. Men i og med denne
begrensning av var også satt en meget snever grense for det kommunale
selvstyres virkefrihet. Den demokratiske grunntanken som hele dette selvstyret i
sin kjerne bygde på var mer enn noensinne blitt en illusjon.

210

Vanskelighetene på grunn av den begrensede skattøre melder sig.

I de 4 årene verdenskrigen stod på, og i årene efter, måtte kommunene påta sig
en rekke opgaver som de tidligere ikke visste noe om. Da kommunene ikke
215 kunde gå utover den maksimale skatteprosent, blev de nødt til å opta lån for å
klare de opgaver de var stilt overfor. I disse årene da inntektene fløt rikelig og
folk hadde relativt lett for å betale sine skatter, blev disse holdt nede på et nivå
som ikke stod i noe som helst rimelig forhold til skatteydernes inntekter, og
samtidig blev kommunene belastet med en gjeldsbyrde som lammet all
220 kommunal foretaksomhet for lange tider.

Først i 1918 ophevet Stortinget den gamle begrensning, og

225 maksimumsskattøren blev hevet til 12 prosent, undtaksvis 15 prosent. Men da
var ulykken for kommunene alt skjedd. Det viser disse tallene. Gjelden (anført i
millioner kr.) var i årene: 1919: 458,5, 1922: 1296,7, 1926: 1505,2, 1930:
1448,9, 1935: 1294,8, 1936: 1262,9. Denne ulykke blev fullstendiggjort ved
kronestigningen efter 1920 som fordoblet den reale kommunale gjeldsbyrde,
samtidig som permanent arbeidsledighet økte kommunenes forsorgsutgifter til
230 det mangedobbelte av hvad de var før krigen.

Disse forhold har fullstendig sprengt rammen for skattelovene av 1911. I 1933-
1934 hadde ikke mindre enn 591 kommuner en skattøre på over 15 prosent,
112 en skattøre på mellom 12 og 15 prosent, og bare 56 kommuner hadde en
235 skattøre på under 12 prosent.

Administrasjonsloven av 1923.

Det er ganske klart at under den utvikling som her er skissert, er en vesentlig del
240 av det kommunale selvstyre gått tapt. Den voldsomme gjeldskrisen kommunene
kom op i i årene fra 1920 - 22 førte til at man i 1923 fikk loven om adgang til å
stille kommuner under administrasjon. I henhold til denne lov er i alt 39
kommuner satt under administrasjon; for 22 av disse er administrasjonen ennå
ikke hevet.

245

Videre har Justisdepartementet fått fullstendig kontrollmyndighet over alle
kommuner med skattøre over 15 prosent. Dette betyr i realiteten langt større
innskrenkning i det kommunale selvstyre enn selve administrasjonen av et
relativt lite antall kommuner.

250

Andre hindringer for det kommunale selvstyre.

De hindringer vi hittil har beskjeftiget oss med er alle av mer eller mindre
generell art. Men der finnes også andre hindringer av mer lokal karakter som vi
255 skal være opmerksom på. Det naturlige økonomiske grunnlaget er jo meget
forskjellig i det vidstrakte landet vårt. Skattefundamentene er høist ulikt fordelt
kommunene imellem. Dette har medført at mens mange kommuner har kunnet
bygge ut et ganske tidsmessig sosialt og kulturelt apparat, har dette vært en
umulighet for andre, og vilde vært en umulighet, selv om ikke de foran nevnte
260 begrensninger for det kommunale selvstyre hadde vært til stede. - Å finne
utveier til en effektiv utjevning kommunene imellem blir et av hovedpunktene

på den kommunalpolitiske dagsorden herefter.

265 III. Den betydning det kommunale selvstyre har hatt.

Bøndernes politiske skole

Som nevnt før, blev det kommunale selvstyre tvunget frem som et bondekrav.

270 Bonden var herre på sin gård - bøndene vilde også være herrer i sine bygder.

Ganske naturlig meldte sig her for bøndene mange vanskeligheter til å begynne med. De hadde liten eller ingen skolegang, og derfor var deres boklige kunnskaper svært mangelfulle. De hadde ikke deltatt i det offentlige liv, var ikke

275 inne i administrasjonens mange lønnganger, hadde heller ikke noen skolering i offentlig optreden, var ikke vant til å forme sine meninger i ordelag som kunde gjøre sig overfor en forsamling. Men de hadde praktisk skjønn og et grundig kjennskap til det folket og den bygda de blev satt til å styre. Kommunestyrene blev her den forskole som gjorde bøndene modne til å kunne sette sitt preg også på Statens forvaltning. Veien til skinnstolene i Stortinget har gått og går stort
280 sett den dag i dag for bøndene over herredsstyrebenken og ordførerkrakken. Og det er slett ikke den dårligste vei eller den som kvalifiserer minst.

Betydning også for arbeidernes politiske skolering.

285 På samme måte får det kommunale arbeid til en viss grad også betydning for arbeiderne å komme med, selv om dette skjer først et par mannsaldrer senere.

Arbeiderne hadde gjennom sine organisasjoner og den fri diskusjonen der vennet sig til offentlig optreden i ikke liten grad. Det de ofte manglet var autoritet. Ved at de kommer med i den kommunale forvaltningen får de for det
290 første en talerstol så de må bli hørt også av mange som tidligere ikke hadde villet låne øre til det de hadde å si. For det andre fører deltagelsen i det offentlige liv med sig at de i mange henseender blir mer nøkterne i sine vurderinger, de finner i kommunalpolitikken konkrete arbeidsoppgaver som gir grunnlag for mer planmessig og målbevisst optreden. Og for det tredje gir det arbeiderne den
295 autoritet som ofte er nødvendig for å bli hørt og tatt hensyn til.

Når arbeiderne og bøndene spiller den rolle som de gjør i landets offentlige liv i dag, og klarer å hevde sig på en så ypperlig måte som de gjør, må man gi den skolering de har fått gjennom det kommunale selvstyre en god del av æren for
300 det.

Sosial betydning.

305 På det sosiale område har det kommunale selvstyre vært av avgjørende betydning. For å utføre godt arbeid på dette felt er det først og fremst nødvendig å kjenne de livsforhold folket til enhver tid lever og arbeider i. Om man har en aldri så dyktig centraladministrasjon, vil det være uoverkommelig for dem å kunne ha den nødvendige oversikt til enhver tid og kunne gripe inn i
310 rette tid og på rette sted. Derfor har statsforvaltningen nøiet sig med i stor utstrekning å gi særlover på dette felt som fastslår de prinsipper som det sosiale arbeidet stort sett skal foregå efter, og ellers overlatt til de kommunale myndigheter å utforme tiltakene i praksis.

315 Sosialforsorgen (fattigpleien, forsorg for gamle, barn, syke o.s.v.)

På denne måten har man ved hjelp av det kommunale selvstyre utbygd fattigpleien i kommunene. Selv om denne ennu må sies å være meget mangelfull, er allikevel også de som mangler evnen eller høvet til å klare sig selv,
320 sikret et eksistensminimum. Ved kommunale gamlehjem og barnehjem tar man sig av en annen side av sosialforsorgen. Ved kommunale sykehus og sykestuer får de syke forsvarlig pleie o.s.v. (Her bør foredragsholderen ha satt sig inn i forholdene på vedkommende sted, og de tiltak som innenfor kommunen er satt i verk på dette område).

325

Glemmes skal heller ikke den kommunale boligbygging i byene. Den har gjort mye for å hjelpe folk til bedre og sundere boliger.

Kulturell betydning

330

På skolene og opplysningsvesenets område er det ved hjelp av det kommunale selvstyre utført et grunnleggende og overmåte betydningsfullt arbeid. Folkeskolen er blitt utbygd tid for tid, skolehus er reist, undervisningen er stadig forbedret ved hjelp av bedre vilkår og utstyr, fritt skolemateriell er i stor
335 utstrekning innført, og folkeskolens grunnlag ellers trygget. Alt dette har muliggjort at også barn fra de økonomisk dårligst stilte lag av folket helt ut kan få del i den almenutdannelse som alltid må kjennetegne et fritt folk og være en hjørnestein i ethvert demokratisk samfund.

Gjennem andre almindannede skoler, som kveldskoler, fortsettelsesskoler o.s.v. er grunnlaget fra folkeskolen blitt utvidet og ført videre. Ved fag- og yrkesskoler skal ungdommen dyktiggjøres til å ta direkte del i arbeidslivet.

- 345 Gjennem de kommunale folke- og skoleboksamlinger er også gjort et godt arbeid for å heve folkets kulturelle standard.

Økonomisk betydning.

- 350 På næringslivets område har også det kommunale selvstyre satt sitt preg. I jord- og skogbruk har kommunene øvet sin innflytelse, dels ved at kommunene selv optrer som eiere av jord og skog, dels som formidlere, og dels ved støtte til de som er beskjeftiget i denne næring.

- 355 Når det gjelder elektrisitetsforsyningen, har kommunene i en rekke tilfeller gått i spissen. Selv om disse kommunale elektrisitetsverker ikke kan sies å ha vært de mest rentable fortagender hverken for kommunene eller kreditorene, har de allikevel spilt en veldig rolle for den økonomiske utviklingen i bygd og by.

- 360 Særlig i den siste tid har vi også vært vidne til at kommunene ved Statens aktive støtte har tatt sig av reising av ny industri eller gjenreising av bedrifter som krisen har sopt overende. I det hele må det sies at det kommunale selvstyre har øvet en stor og gagnlig innflytelse på den økonomiske utvikling i landet i det siste århundre.

365

Det norske Arbeiderpartis innslag i kommunepolitikken.

- Det er verdt å merke sig at når der særlig de siste 20-30 år er blitt utført et så betydningsfullt arbeid i kommunene, skyldes dette ikke minst den innsats Det norske Arbeiderparti har gjort. Forholdet er jo nemlig det at
370 formannskapslovene stiller kommunestyrene temmelig fritt til de oppgaver som kan melde sig i kommunene. Når det gjelder kommunenes indre anliggender, har de en utstrakt uavhengighet. Dersom kommunestyret selv ikke ønsker å gå med på å gjennomføringen av et tiltak, kan ingen utenforstående autoritet
375 tvinge tiltaket igjennom med mindre det uttrykkelig ved lov er pålagt kommunen. Formannskapslovene sier heller ikke noe bestemt om hvilke oppgaver kommunestyret egentlig skal skjøtte, det er som tidligere nevnt fastsatt ved særlover. Som man vil forstå, gir derfor det kommunale selvstyre et nokså

380 stort spillerum. Er det et aktivt pågående styre som gjerne vil ha noe gjort, er der, når vi ser bort fra de tidligere nevnte hindringer, forholdsvis godt høve til det. Men der er også høve til for et konservativt eller reaksjonært kommunestyre å utnytte det kommunale selvstyre så det blir en hindring for utviklingen. Denne frihet til å virke som bremse er der da også mange nok kommunestyrer som har
385 gjort bruk av.

Her er det innslaget fra Det norske Arbeiderparti har gjort sin store virkning. Partiet har stilt op radikale reformkrav på de områder hvor kommunene har frihet til å virke. Å vinne gjenklang for disse krav var ikke alltid lett. Ofte var
390 partiets folk i håpløst mindretall, de som satt med makten syntes alt var bra, som det nu engang var, og de var redde for alt nytt og uprøvd. Men tiden har her virket med partiet. Reformen på det økonomiske, sosiale eller kulturelle område som man for noen år tilbake nærmest så på som utopier, er i dag ikke bare gjennomført, men man ser på dem som noe selvsagt som det vilde være ikke bare
395 urimelig, men også ugjørkelig nu å være foruten.

IV. Opgaver og vanskeligheter som det kommunale selvstyre i dag er stilt overfor.

400 En ny problemstilling.

Ved det som er nevnt foran (under punkt II), forstår vi hvor innskrenket det kommunale selvstyre den hele tid i realiteten har vært. Spørsmålet om å gjennomføre et fullkomnere selvstyre på dette område løses imidlertid ikke i dag
405 ved en eventuell forhøielse av den maksimale skattøre, heller ikke ved å avskaffe de begrensninger som nu finnes for skatteutskrivningen ellers. De økonomiske forhold i landet vårt er blitt vesentlig endret i tiden under og efter krigen, de finansielle forhold i kommunene og den sterke utvidelse av de kommunale arbeidsoppgaver stiller idag spørsmålet om et virkelig kommunalt selvstyre på en
410 annen måte enn før.

Gjeldsspørsmålet må løses.

Først og fremst trenges en videreføring av den gjeldssaneringslinje som man nu
415 de siste år har arbeidet efter. Til denne tid har ca. 150 kommuner fått gjeldsoppgjør, men ennå står like mange igjen og venter på tur til å få en gjeldsordning. De opgaver som det kommunale selvstyre virkelig er ment å

420 skulle løse, må ikke bli stilt i skyggen og umuliggjøres ved de uforholdsmessig store utgifter til renter og avdrag som kommunene har pådratt sig i en tid med helt andre økonomiske og finansielle forutsetninger enn de som er til stede idag.

Økonomisk misforhold mellom kommunene.

425 Men det som først og fremst må bli hovedspørsmålet for et virkelig kommunalt selvstyre etter denne tid er en omlegging av selve skattesystemet. Som dette system har virket til denne tid, har det vært umulig for de fattigere kommuner å dekke sine utgifter til en forsvarlig skjøtsel av sosiale og kulturelle oppgaver uten å overbeskatte det kommunale beskatningsgrunnlag som for tiden eksisterer.

430 Den store forskjell som finnes i skattebyrdene kommunene imellem har for en stor del sin skyld i selve det kapitalistiske kredittsystemet. I vesentlig grad har utviklingen ført med sig at inntektene i de almindelige landkommunene og mindre bykommuner overføres til enkelte få kreditordistrikter. Dette
435 misforhold blir ytterligere utdypet ved betydelige kapitaloverføringer fra de fattige kommuner med høi skatteprosent til de rikere som har høve til å holde en lavere prosent.

Skattutjevningen.

440 Man kan gjerne si at det er først det siste året der er foretatt noe virkelig effektivt for å rette på det misforholdet som her er skissert. Den lov om beskatning av bankinnskudd på bankenes hender som blev vedtatt av siste storting virker her i den riktige lei, idet de midler som kommer inn på denne måte skal nyttes til
445 utjevning av de kommunale skattebyrder. Men selv med denne reform er ikke dette store spørsmålet på langt nær løst. Arbeidet må derfor fortsette til man finner frem til en virkelig tilfredsstillende og rettferdig ordning.

Overføring av kommunale utgifter til stat og fylke.

450 For å hjelpe kommunene ut av vanskelighetene på grunn av de nevnte forhold er der også i det siste blitt overført betydelige beløp av kommunale utgifter til stat og fylke. Således kan nevnes en stor del av utgifter til vedlikehold av veier, nedsettelse av distriktsbidraget, lettelse i kommunenes utgifter til sinnsyke og
455 tuberkuløse, forhøiet bidrag til lærerlønn o.s.v. Til dette kommer så betydelige beløp som ydes av Staten til saldering av vanskelig stilte kommuners budgetter.

I det hele må det slås fast at der nu er tatt op et virkelig effektivt arbeid fra statsmyndighetenes side for å rette op kommunene å få en endring i de misforhold som tidligere har vært til stede.

Staten og kommunene

I og med denne utvikling at Staten mer og mer aktivt må gripe direkte inn for å hjelpe kommunene følger også at der skjer en endring i forholdet mellom Staten og kommunene. Den tid vi nu lever i stiller kommunene stadig overfor nye og vanskelige opgaver, opgaver som det ofte vil være uoverkommelig for kommunene å makte løsningen av ved egen hjelp. Her blir det Statens plikt som den centrale bevilgende myndighet å hjelpe til.

Men i og med at Staten yder store beløp til å sette inn i det kommunale virke, følger av sig selv at en også må ha kontroll med at midlene blir forsvarlig forvaltet. Dette er en uundgåelig følge av utviklingen på det kommunale område i vår tid. At dette må komme til å føles som inngrep i kommunenes virkefrihet er heller ikke til å komme forbi. Å finne midler til å nøytralisere den friksjon som ofte på denne måte kan opstå, blir også en av de opgaver vi nu står overfor, dersom vi skal kunne virkeliggjøre tanken med det kommunale selvstyre.

Avslutning

Når vi i Det norske Arbeiderparti nu er med og feirer dette 100-års-jubileum, skal vi merke oss den stilling dette partiet i dag inntar i det kommunalpolitiske liv. Vårt parti fikk ved kommunevalgene i 1934 rent flertall i 182 kommuner, deriblant landets hovedstad. Sammen med andre arbeidergrupper har vi i alt flertall i 200 kommuner. Vi har til sammen 4997 representanter i herreds- og bystyrene, 208 av landets ordførere tilhører vårt parti. Til dette kommer så flere tusen representanter i de øvrige kommunale styreorganer.

Den maktstilling for vårt parti som disse tall representerer skal vi ikke undervurdere. Foruten å tilføre partiet et veldig fond av innsikt og erfaring i offentlig forvaltningsarbeid tilfører det også det arbeidende folk både direkte og indirekte reelle verdier. Gjennom vår aktive arbeidspolitikk, gjennom radikalt reformarbeid på det sosiale og kulturelle område er det vårt parti som i dag

anslår tonen. Litt efter litt er det vårt parti som har tatt førerplassen i det radikale fremskrittssarbeid rundt om i kommunene.

500 Samtidig har vårt parti også arbeidet sig frem til førerplassen i landets parlamentariske arbeid. Vi har 70 mann i Stortinget og sitter for tiden med regjeringsmakten. Og vi er fortsatt på mars fremover.

505 Bare ved å gi Det norske Arbeiderparti den hele og fulle samfundsmakt vil et effektivt og fruktbringende samarbeid være mulig mellem alle styrende organer i samfundet. - Det kommunale selvstyres grunntanke er å utløse alle byggende krefter i samfundet for ved hjelp av disse krefter å kunne utnytte landets muligheter til gagn for folket. Det blir Det norske Arbeiderpartis opgave å virkeliggjøre denne store tanke.

510

Kilde

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Emner

Arbeidernes opplysningsforbund, Foredrag

515

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-kommunale-selvstyre>

520

525

530